

УДК 821.111(73)

ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ МАНІПУЛЯТИВНОЇ ГРИ У РОМАНІ ДЖОРДЖА МАРТІНА «ПІСНЯ ЛЬОДУ І ПОЛУМ'Я» («ГРА ПРЕСТОЛІВ»)

Гаврилова О.В., Тимченко М.С.

ВП «Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»

У статті розглянуто актуальність масової літератури як соціокультурного явища та індустрії, що спеціалізується на серійному випуску стандартизованої літературної продукції розважальної, а іноді і пропагандистської спрямованості. Саме до такої літератури відноситься цикл романів «Пісня льоду і полум'я» Джорджа Мартіна. Така белетристика окрім розважальної мети представляє певний науково-теоретичний інтерес. Досліджено теоретичну категорію маніпуляції, маніпулятивної гри та типи маніпуляторів за теорією Еверетт Шостром. На прикладі героїв роману Джорджа Мартіна «Пісня льоду і полум'я», проаналізовано «чисті» та «змішані» типи маніпуляторів.

Ключові слова: маніпуляція, маніпулятивні типи, маніпулятивна гра, маніпуляції у спілкуванні, масова література.

Постановка проблеми. В сучасний період активно набирає обертів «масова література». Вона стала невід'ємною частиною культури та життя загалом. Саме до такої літератури належить цикл романів «Пісня льоду і полум'я» Джорджа Мартіна. Ці романи є цікавими для широкій аудиторії, адже охоплюють багатовимірний сюжет, епічний розмах оповідання, складну систему взаємини героїв і, звичайно ж, рівень порушуваних проблем. «Пісня льоду й полум'я» – це багато в чому відображення сучасних проблем (війна, корупція, політичні перевороти, зрада близьких, втрата сім'ї, боротьба за владу) в контексті середньовіччя і магії. Героїв роману можна умовно поділити на різні типи маніпуляторів,

а ситуації у романі представлені як середовище маніпулятивних ігор. Роман може бути практичним матеріалом для вивчення студентами-психологами.

Маніпуляції зазвичай асоціюються з чимось негативним. Однак, за визначенням, маніпуляція – це, всього лише, прихований вплив однією людиною на іншу. У залежності від маніпулятивної мети результати маніпуляції можуть бути як позитивні, так і негативні.

Маніпуляції в спілкуванні ми зустрічаємо кожен день: на роботі, у сім'ї, спілкуючись з друзями або сторонніми людьми. Маніпуляцію можна назвати одним з найбільш поширених видів спілкування. Вона необхідна для психологічного

впливу на людину. Маніпуляції в спілкуванні – це спосіб управління, можливість контролю над поведінкою і почуттями індивіда [1]. Так само різні маніпулятивні прийоми використовуються і в художніх творах, а деякі автори, наприклад, Дж. Мартін майже повністю будують сюжет на таких прийомах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загалом, маніпуляція (фр. manipulation) – складний прийом впливу, операція, витівка. Існує багато визначень маніпулювання в різних галузях. У психології, маніпуляція – вид психологічного впливу, який використовується для прихованого впровадження в психіку жертви цілей, бажань, намірів, відносин або установок маніпулятора, які не збігаються з актуально існуючими потребами жертви. Це приховане управління людьми та їх поведінкою [2].

До проблеми маніпуляції зверталися як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники. Серед них науковець Р. Гудін, вчені О. Йокояма, Л. Прото, У. Рікер, Дж. Рудінов, П. Робінсон, Е. Берн, Д. Карнегі, Р. Чалдіні, Ф. Зімбардо, М. Ляйппе, Е. Шостром, Р. Шиллер, Є. Доценко, С. Кара-Мурза, О. Сидоренко, В. Шейнов, В. Знаков, О. Гуменюк та ін. [3].

Мета: дослідити різні типи маніпулятивної гри у творі Дж. Мартіна «Пісня льоду й полум'я».

Завдання: визначити сутність категорій «маніпуляція», «маніпулятивна гра»; з'ясувати, які маніпулятивні типи за теорією Еверетт Шостром використовує Джордж Мартін у романі «Пісня льоду й полум'я» («Гра престолів»).

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо ж поняття маніпулятивної гри та типи маніпуляцій. Маніпулятивні гри – це така взаємодія між людьми, у якій активно використовуються маніпуляції кількох типів задля досягнення вигоди та цілей маніпулятора. Також можна виділити наступні види маніпуляцій: «полярна реакція», «розрив шаблону», «забалакування», «подвійне наведення трансю – перевантаження», потрійна спіраль Мільтона Еріксона, мовні техніки, допущення, протиставлення, вибір без вибору, право вибору, якірна техніка та інші [4].

Існують не тільки найрізноманітніші види маніпуляцій, але й типи самих маніпуляторів. Відомий психолог Еверетт Шостром виділяє такі типи маніпуляторів: маніпулятор-диктатор, маніпулятор-ганчірка, прилипало, маніпулятор-суддя, маніпулятор-захисник, славний хлопець, маніпулятор-хуліган [5].

Так, Е. Берн проаналізував характер спілкування між людьми, розробив прийоми використання слів, думок, інтонацій, виразів щодо комунікативних цілей комунікації та їх сприйняття співрозмовником. Р. Чалдіні визначив знаряддя і правила психологічного впливу та методи захисту від нього. Н. Геген проаналізував фактори, вербальні і невербальні техніки та форми поведінки, що сприяють підпорядкуванню маніпулятивному впливові. Г. Грачов та І. Мельник досліджують міжособистісні маніпуляції та психологічні труднощі їх виявлення; С. Кара-Мурза – маніпуляцію свідомістю; В. Панкратов – маніпуляції у спілкуванні та їх нейтралізацію. Є. Доценко здійснив психологічний аналіз сучасного стану проблеми міжособистісних маніпуляцій [6].

Існує велике різноманіття маніпулятивних прийомів, які по-різному класифікуються авторами та використовуються як у повсякденному житті, так і в літературі.

Фантастична сага «Пісня льоду й полум'я» давно завоювала серця читачів у всьому світі, перекладена більш як на 20 мов і продається мільйонними накладками. Ніхто ще не писав так захоплююче про політику і владу як Джордж Р. Р. Мартін. «Гра престолів» – перша книга з фентезійного циклу «Пісня льоду й полум'я».

Світ Семи Королівств – це світ лицарів та вбивць, турнірів та битв, героїв та лицедіїв, інтриг та пригод, вічного холоду та вічного літа. Світ, у якому зникла магія та давно загинув останній дракон [7].

Тому і у всесвітньовідомій «Грі Престолів» Дж. Мартіна не обійшлося без інтриг і тих, хто стоїть за ними.

Розглянемо детальніше види маніпуляцій та типи маніпуляторів на прикладах героїв з книги Дж. Мартіна «Пісня льоду й полум'я».

Різноманіття героїв роману вражає, але не усі з них маніпулятори, є ті, хто будує партнерські взаємовідносини, або просто є одинаком. Так, Тайвін Ланністер та Дейнеріс Таргарієн не є маніпуляторами, хоча і мають, чи мали всі можливості для розкриття подібних здібностей, та все ж вони надають перевагу грубій силі та военній тактиці. Рамсі Болтон – це всього лише типовий садист, психічно не стійка людина, що полюбляє завдавати болю іншим. Та Еурон Грейджой – герой, котрий нічого не розуміє в міжособистісних відношеннях і діє за принципом «хто сильніше, швидше, хитріше».

Одним з найвправніших маніпуляторів є Петір Бейліш, так відомий під прізвиськом Мізинець. «Він (Петір) не є ні дурнем, ні підлесником, він лише вправно грає свою роль» – так про цього героя пише сам Джордж Мартін. Мізинець, на думку автора «Beyond the Wall...», «з неймовірною спритністю» маніпулює друзями і ворогами, перемищуючи їх, «немов шахові фігури», «по величезній дошці». Це вдається йому лише завдяки словам.

Майстерно приводячи декілька аргументів, що є близькими до поглядів чи прагнень опонентів, лорд Бейліш змушує замислитись і начебто зробити самим вибір. Він не наполягає, не наказує, після такої розмови швидко зникає, залишаючи опонента наодинці з вже зробленим замість нього вибором. Ніхто навіть не підозрює про його істинні мотиви, а тому і не передбачає в словах злого помислу. Ці маніпуляції є майже непомітними, адже людині здається, що вибір робить вона сама. Найкращий спосіб когось переконати – не насідати на нього, а навпаки, тільки підштовхнути у вигідному для маніпулятора напрямку.

Інша важлива річ, що допомагає Бейлішу маніпулювати іншими героями – це те, що він не ставить своє его вище за свої ідеї. Це дозволяє йому завжди залишатись в тіні, не даючи приводів для підозри, що він має набагато більше влади, аніж здається. Єдине, що бере до уваги Петір – вразливість оточуючих: «Кожен чогось хоче ... А коли ти знаєш, чого хоче людина, ти розумієш, хто він такий і як їм управляти». Тож віддаючи належне здібностям Мізинця, його можна назвати єдиним персонажем, якому не потрібна ніяка армія для того, щоб оволодіти престолом і Сьома Королівствами.

У цьому випадку чітко прослідковується тип маніпулятора-обчилювача. Петір Бейліш – людина прогматичних поглядів, він зник весь час щось вираховувати, вигадувати, бо бажає залишатися «у виграшному становищі» в будь-якій ситуації. Завжди очікуючи гіршого (як він колись казав Сансі) Петір передбачає події на кілька ходів вперед, залишається лише підштовхнути інших, до потрібних дій. А ось тут яскраво проявляється техніка “право вибору” – це такий тип навіювань, що залучає своєю інтонацією увагу людини до тієї реакції, яку хоче в нього викликати маніпулятор, він пропонує їй повну свободу вибору. Таким чином, маніпулятор виявляється у безпрограшній ситуації, оскільки кожна реакція є його успіх.

Санса зізнається, що багато чому навчилася у Серсеї Ланністер. У пані Ланністер, однак, є кілька слабких місць. По-перше, вона визнає авторитет батька. По-друге, у неї є прихильність до дітей. Чому Джеймі став не її справжньою прихильністю, а пішаком в її великій політичній грі? Варто лише згадати, як Серсея розповідає про те, чому любить Джоффри: їй було так приємно знайти когось свого, терплячи нескінченні зради чоловіка. А Джеймі не свій, ні, він рівний і поступово скочується до підлеглого. Третє слабе місце – це алкогольна адикція. І, нарешті, четверте, втрата відчуття кордонів, нерозуміння того, де нескінченно велике переходить в нескінченно мале – тобто коли зловживання владою перетворює маніпулятора в маніяка, який і сам мимо цілі промахнеться, і іншим завадить. Зате, треба віддати їй належне, Серсея грамотно дотримується тактики непохитності – ніколи не змінює виразу обличчя, за винятком рідкісних продуманих випадків. Міміка і мова тіла – це те, що найчастіше видає наші справжні наміри, тому краще зберігати кам'яне обличчя і не рухатися.

Серсея є типовим представником маніпулятора-диктатора. Вона є своєрідним тираном, на право і наліво роздаючи укази, що сиплються окриками, погрозами. Левиця прагне керувати, зневажати оточуючими за допомогою грубої сили суворого і жорстокого слова і, звичайно, дії. Такі маніпулятори часто рвуться до влади, а, отримавши її, використовують весь свій деспотизм. Використовуючи протиставлення, як один з видів маніпулювання, Серсея спирається на кинестетику, тобто мову тіла, щоб створити у людини переконання в наявності протилежностей. Наприклад: «Чим сильніше ви намагаєтесь чинити опір, тим швидше ви зрозумієте, що воно марно».

Прекрасно володіє собою і власним тілом Маргері Тірелл. Примітно те, що вона з однаковою легкістю справляється з такими протилежностями, як Джоффри і його брат Томмен. Багато умінь і досвіду вона перейняла у своєї бабусі Олени Тірелл, яка не гребувала на шляху до мети навіть тим, що “прибрала” навіть власну сестру. Сила Тіреллів – у їх жіночності. Однак ця жіночність не те саме, що і уразливість: згадайте той момент, коли Маргері повідомляє Джоффри, що теж хотіла б постріляти з його арбалета. Маргері з тих маніпуляторів, що вміють винагороджувати. Якщо ви не проти бути головою, напрям погляду якої буде задавати шия, з ними цілком можна зробити висновок взаємовигідний союз [8].

Отже, як виявляє свої маніпуляторські здібності Маргері? У першу чергу – це її фізичний перехід на сторону опонента за допомогою мови тіла. Такий хід допомагає їй захопити увагу співрозмовника без турбування їх особистого простору, адже Маргері намагається бути поряд, а не прямо перед людиною. Також вона використовує багато фізичного контакту, що безперечно розташовує опонентів до неї.

Друга річ, якою маніпулює Маргері – це почуття. Вона вміє слухати і змушує інших розповідати про свої пристрасті, адже кожному приємно говорити про себе, свої проблеми, саме про те, що хвилює тільки його. Маргері переконує співрозмовника, що їй це цікаво. Таким чином встановлюється контакт і позитивний образ маніпулятора.

Таким чином, збирається найцінніша інформація про опонента і далі діло тільки за підпиткою его людини і вона повністю у вашій владі навіть не підозрюючи про це.

Тому Маргері можна віднести до так званих «слабких хлопців». Такого типу маніпуляторів, що убивають наповал своєю добротою, але доброта така нещира, солодка до нудоти, нав'язлива. Така людина, мило посміхаючись, готова піти на будь-яку підлість. А однією з головних технік, якою користується Маргері – це мовна техніка «трюїзм» – це саме очевидне твердження, загальновідома, побита, банальна істина, що маскує певні інструкції під міркування.

У той же час дуже часто зустрічаються і так звані «змішані» типи маніпуляторів. Доволі вигідною є зміна та комбінація типів маніпулювання.

Саме тому, сестри Старк є маніпуляторами найвищого гатунку. Той тип маніпуляторів, який представляє собою Арья, у романі піднесений через метафору: такі люди дійсно вміють змінювати обличчя ... тому що вони чудові актори з незліченною кількістю амплуа. Вони зухвалі і практично смертельно небезпечні. Сходячи знову ж на метафоричний рівень, далеко не випадково, що Арья розправляє з Бейлішем. Ці два типи маніпуляторів і в житті утворюють саме таку ієрархію: поки один думає, що тримає все під контролем завдяки своїм ресурсам, другий радісно переріже йому горло.

Молодша Старк є сумішшю Месника (підтип Судді) та Ненависника (підтип Хулігана). Нею керує жага помсти, вона нікому не вірить, сповнена обвинувачень та обурення. У той же час Арья перебільшує свою агресивність, жорстокість, недобррозичливість. І можна з впевненістю сказати, що це далеко не остання з модифікацій цього маніпулятора, адже досягнувши мети, вона може стати або диктатором, враховуючи її стрімкий характер, або ж захисником та вчителем.

Санса – також стала одним з кращих маніпуляторів Семи Королівств. Вона вміло експлуатує видимість своєї віктимності, яка колись не була видимістю. Санса вміє мовчати – так само, як це вміє Варіс. Але, в мудрій відмінності від Варіса, вона не видає своїх маніпулятивних здібностей, а продовжує носити ту ж стару маску невинної дівчинки, яку колись видали заміж за Джоффри. Санса – це вовк в овечій шкурі. З нею можна спробувати укласти союз, але на неї ні в якому разі не можна тиснути.

Схарактеризувати тип маніпулятора Санси од-нозначно неможливо. З моменту, коли вона вступила гру престолів її здібності еволюціонували. Спершу із типової жертви тирана-Серсеї та конформіста вона перетворюється в ученицю обчислювача-Бейліша та використовуючи свій досвід жертви прикривається маскою доброзичливості та моральності «славної дівчини». І вже після цього вона перетворюється на один з типів суддів – викривача. Викриваючи багатьох інших та діючи руками інших. Сама ж залишається за маскою простої тихої дівчини, що мріє про одруження, бали та чудовий замок.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Масова література в сучасному вимірі набуває елітарних ознак, даючи нам великомасштабні твори з найрізноманітнішими героями та проблемами. Особливо актуальними у всі часи були проблеми політики, влади та впливу. Саме тому, навіть в літературі, є герої, яким приписуються конкретні, а іноді і змішані типи маніпуляторів. Вдавання до такого літературного прийому допомагає глибше розкрити персонажів. «Беручи участь в грі престолів, ти або перемагаєш, або гинеш. Третього не дано» (Серсея Ланністер). Адже, словом можна не лише надихнути чи вбити, але й вправно досягти своєї

мети. Правильно використана маніпуляція може стати більш смертельною зброєю ніж багатотисячна армія. А саму маніпуляцію, скоріше слід розглядати як систему ігор, це – стиль життя. Тому, маніпуляція – це ні добре, і ні погано. У цілому це явище нейтральне. За своєю суттю маніпуляції – це лише інструмент, який може бути використаний у різних цілях. За допомогою таких дій можна дістатись своєї мети, можна просто самоствердитись, захопити владу, а можна прекрасно змалювати літературних героїв, показавши на прикладах актуальність цієї теми незалежно від часу та обставин.

Тепер, масова література – не тільки ціннісний «низ» літературної ієрархії, не тільки соціокультурне явище – налагоджена індустрія, яка спеціалізується на серійному випуску стандартизованої літературної продукції розважальної, а іноді пропагандистської спрямованості, це ще і власне літературне явище, пов'язане із розкриттям психології життя, науково-теоретичним підґрунтям та полісемічністю.

Незаперечним є те, що феномен сучасної масової літератури вимагає подальшого дослідження із використанням міждисциплінарних та культурологічних підходів.

Список літератури:

1. Маніпуляції в общении : виды, приемы, характеристика манипуляций в общении [Електронний ресурс] // Businessman.ru / businessman.ru. – 2018. – Режим доступу: <https://businessman.ru/new-manipulyacii-v-obshhenii.html>. – Назва з титулу екрана. – Дата перегляду: 16.05.2018.
2. Психологічна маніпуляція [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія / Wikipedia. – Дата редагування: 25.10.2017. – Режим доступу : <https://goo.gl/tqQtMq>. – Назва з титулу екрана. – Дата перегляду: 16.05.2018.
3. Литвинчук О.М. Маніпуляції як вид психологічного впливу в педагогічному спілкуванні [Текст] / О.М. Литвинчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ / Р.І. Благуга. – 2009. – № 1. – С. 1-10.
4. Види маніпуляцій і правила їх нейтралізації в ділових контактах [Електронний ресурс] // Ua-referat.com / ua-referat.com. – Режим доступу: <https://goo.gl/fo7sxT>. – Назва з титулу екрана. – Дата перегляду: 16.05.2018.
5. Типи маніпуляторів [Електронний ресурс] / vinnuzka // StudFiles: файловый архив студентов / StudFiles. – Дата розміщення: 31.10.2016. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/6386011/page:25/>. – Назва з титулу екрана. – Дата перегляду: 16.05.2018.
6. Хом'як А. Вплив маніпулятивних дій на міжособистісне спілкування [Текст] / А. Хом'як, П. Кліш // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки / Р.А. Арцишевський. – 2013. – № 7. – С. 119-124.
7. 5 фантастичних книг, за якими зняли «Гру престолів» [Електронний ресурс] // Espresso.tv / Espresso.tv. – Дата розміщення: 08.08.2017. – Режим доступу: https://espresso.tv/article/2017/08/08/gra_prestoliv_knygy. – Назва з титулу екрана. – Дата перегляду: 16.05.2018.
8. Разные типы манипуляторов: кто и чем может быть для вас опасен? [Електронний ресурс] / blackmoon // Golos beta / Golos.io. – 2017. – Режим доступу: <https://golos.io/ru--igraprestolov/@blackmoon/raznye-tipy-manipulyatorov-kto-i-chem-mozhet-byt-dlya-vas-opasen>. – Назва з титулу екрана. – Дата перегляду: 16.05.2018.

Гаврилова Е.В., Тимченко М.С.

ОП «Николаевский филиал

Киевского национального университета культуры и искусств»

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАЗНЫХ ТИПОВ МАНУПУЛЯТИВНОЙ ИГРЫ В РОМАНЕ ДЖОРДЖА МАРТИНА «ПЕСНЬ ЛЬДА И ПЛАМЕНИ» («ИГРА ПРЕСТОЛОВ»)

Аннотация

В статье рассмотрена актуальность массовой литературы как социокультурного явления и индустрии, специализирующаяся на серийном выпуске стандартизированной литературной продукции развлекательной, а иногда и пропагандистской направленности. Именно к такой литературе относится цикл романов «Песнь Льда и Пламени» Джорджа Мартина. Такая беллетристика кроме развлекательной цели представляет определенный научно-теоретический интерес. Исследовано теоретическую категорию манипуляции, манипулятивной игры и типы манипуляторов по теории Эверетт Шостром. На примере героев романа Джорджа Мартина «Песнь льда и пламени», проанализированы «чистые» и «смешанные» типы манипуляторов.

Ключевые слова: манипуляция, манипулятивные типы, манипулятивная игра, манипуляции в общении, массовая литература.

Havrylova O.V., Timchenko M.S.

Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts

USING DIFFERENT TYPES OF MANIPULATING GAME IN THE NOVEL "A SONG OF ICE AND FIRE" ("A GAME OF THRONES") BY GEORGE MARTIN

Summary

The relevance of mass literature as a socio-cultural phenomenon and industry, specializing in the production of standardized literary productions for entertainment and sometimes propaganda has been researched. The cycle of novels "A Song of Ice and Fire" by George Martin belongs to this kind of literature. Such fiction, besides the entertainment purpose, represents a scientific and theoretical interest too. The theoretical category of manipulation, the manipulative game and types of manipulators based Everett Shostr's theory have been investigated. "Pure" and "mixed" types of manipulators has been analyzed on the example of the heroes of the novel "A Song of Ice and Fire" by George Martin.

Keywords: manipulation, manipulation types, manipulating game, manipulation in communication, mass literature.